

Пайда Юрій Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент

(Кам'янець-Подільський податковий інститут,

м. Кам'янець-Подільський)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6424-6419>

ПРАВА ЛЮДИНИ Й РЕЛІГІЙНА СВОБОДА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ СТАНДАРТІВ

У статті здійснено спробу встановлення місця, що посідає релігійна свобода в системі міжнародних гуманітарних стандартів, та з'ясування правових механізмів дотримання зазначених стандартів. З цією метою було проаналізовано відповідні положення основних міжнародно-правових документів, зокрема Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставах релігії та ін. Зроблено висновок, що релігійна свобода є одним із фундаментальних міжнародних гуманітарних стандартів у сфері прав людини; здебільшого (що не може не викликати занепокоєння) відсутній механізм їхньої ефективної реалізації, що зберігає на високому рівні релігійну дискримінацію, особливо в країнах «третього світу». Це, зі свого боку, потребує подальшого удосконалення національних законодавств, що є особливо актуальним у процесі світових екуменічних тенденцій.

Ключові слова: релігійна свобода; гуманітарні стандарти; міжнародне право; права людини; ООН; Рада Європи.

Актуальність дослідження. Зовнішньополітична орієнтація України на європейський загал, поступова інтеграція нашої держави до європейського гуманітарного простору з відповідними стандартами актуалізують вивчення міжнародного досвіду стосовно реалізації прав людини у сфері релігійної свободи. Утім, якщо ми звернемося до аналізу стану вітчизняного законодавства щодо зазначеного права, побачимо його недосконалість. Міжнародні зобов'язання з цього питання, які взяла на себе наша держава, потребують більш чіткого юридичного осмислення у вітчизняній правовій традиції. Більш того, українська історико-правова наука досі відчуває брак комплексних наукових досліджень стану захисту права на свободу віросповідання в Україні. Тому цілком логічним виглядає рішення (у рамках цієї статті) звернутися до оцінки здобутків закордонних науковців у справі доведення ними того факту, що право на свободу віросповідання та заборона дискримінації будь-якої людини через її релігійні погляди повинні набути статусу загально-визнаних норм міжнародних гуманітарних стандартів, обов'язкових для виконання всіма країнами світу, незважаючи на те, якої релігії дотримується більшість населення в них.

Проблемі прав людини та релігійної свободи в системі міжнародних гуманітарних стандартів присвячено чимало праць як закордонних, так і вітчизняних науковців у сфері права, релігії, суспільних відносин. Серед західних спеціалістів слід відзначити внесок у дослідження окресленого питання Б. Діксона, Н. Лернера, П. Тейлора [17–20]. В Україні тільки за останнє десятиліття з'явилася низка цікавих публікацій таких авторів, як

В. Бедь, Г. Єрмакова, А. Колодний, Л. Ярмол та ін. [1, 4, 7, 15]. Утім, здебільшого автори підходили до проблеми більш широко, аналізуючи міжнародні гуманітарні стандарти з точки зору дотримання свободи совісті та віросповідання, що не дає можливості встановити специфіку саме релігійної свободи.

Отже, **метою роботи** є встановлення місця, що посідає релігійна свобода як одне з фундаментальних прав людини в системі міжнародних гуманітарних стандартів, та з'ясування правових механізмів їхнього дотримання.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що міжнародні гуманітарні стандарти не сприймають обмежене трактування релігії. Як правило, мова в них йде про «релігію чи віру» [11, с. 39]. Поняття «віра» є значно ширшим, воно пов'язане з глибинними моментами людської культури і є визначальним для розуміння категоричного імперативу існування людства взагалі. Саме такий підхід зумовлює необхідність захисту прав атеїстів чи агностиків за аналогією із захистом прав прибічників різних релігійних вірувань.

Аналізуючи міжнародні стандарти у сфері дотримання прав людини й релігійної свободи, переконуємося, що досить вдалою виглядає класифікація основних міжнародно-правових документів, запропонована В. Бедем. Він розділив їх на чотири категорії. Перша – універсальні міжнародні акти, схвалені на рівні ООН. До другої та третьої категорії належать документи регіонального характеру, зокрема акти, прийняті на рівні європейських міжнародних організацій (Рада Європи, ОБСЄ) та на теренах колишніх радянських республік. Четверту групу становлять міжнародні договори, укладені Україною, що містять пункти, які стосуються регулювання права на релігійну свободу [1, с. 349].

Якщо ми звернемося до аналізу міжнародно-правових документів, то зможемо знайти доволі чітке визначення свободи релігії. Релігійна свобода – це невід'ємне право людини, котре передбачає існування альтернативи у виборі власних релігійних переконань, а також можливість сповідувати обрану релігію як одноосібно, так і разом з однодумцями, публічно або в приватному порядку. Релігійна свобода – це також свобода дотримання культів, проведення богослужінь, обрядів, ритуалів, можливість будувати своє повсякденне життя відповідно до того чи іншого релігійного вчення. Міжнародні гуманітарні стандарти передбачають обмеження релігійної свободи лише за умови дотримання таких вимог, як легітимність, необхідність, доцільність [4, с. 20].

У цьому контексті, і це визнають фахівці з багатьох країн, найсуттєвішою проблемою є відсутність окремої міжнародної конвенції, яка створила б універсальне юридичне підґрунтя для формування ефективних правових механізмів протидії порушенню права людини на свободу совісті та віросповідання й релігійній дискримінації у міжнародному масштабі.

Проте міжнародні гуманітарні стандарти дотримання прав людини й релігійної свободи базуються на кількох надзвичайно важливих міжнародно-правових документах, що доповнюють один одного в частині захисту прав людини на релігійну свободу. По-перше, слід згадати Статут Організації Об'єднаних Націй (далі – Статут). Його норми, які порушують питання свободи релігії та віросповідання, є юридичним базисом усієї системи правового регулювання цієї сфери. Уже в ст. 1 мова йде про те, що однією з головних цілей ООН є «здійснення міжнародного співробітництва за умови сприяння й поваги до прав людини та її основних свобод, незважаючи на расові, гендерні, мовні чи релігійні відмінності». Близькою їй за змістом є ст. 55 Статуту, де також підкреслюється необхідність дотримання прав і свобод людини незалежно від зазначених вище ознак. У ст. 76 сформульовані завдання для міжнародної системи опіки ООН і знову акцентується увага на тому, що повага та дотримання прав людини (як одне з головних завдань) жодною мірою не залежать від її расової, статевої, мовної чи релігійної належності. Саме так Статут ООН формулює перший міжнародний гуманітарний стандарт щодо недопущення дискримінації людини через її релігійні погляди або переконання.

Правовий інструментарій ООН суттєво допоміг формуванню міжнародних гуманітарних стандартів та сприяв визначенню місця релігійної свободи в переліку фундаментальних прав людини. Саме відображення в документах ООН різних аспектів відносно захисту права людини на релігійну свободу зумовило її універсальний і загальнообов'язковий характер у міжнародному праві.

Наступним фундаментальним документом є Загальна декларація прав людини (далі – Декларація). Стосовно дотримання релігійної свободи зазначається в ст. 18. У ній зафіксовано право будь-якої людини на свободу віросповідання. Зміст цього права полягає в можливості вільно сповідувати свою релігію або без перешкод змінювати релігійні переконання. Як відомо, країни, де державною релігією був іслам, не хотіли підтримувати принцип вільної зміни релігійних поглядів [15, с. 80], проте більшістю голосів названа свобода все ж була внесена до остаточного тексту Декларації, бо її автори добре розуміли, наскільки важливим є цей аспект в умовах світу, що швидко змінювався. Також ми можемо знайти й визначення форм сповідання релігій: наодинці або в колективі, привселюдно чи приватно, через здійснення релігійних ритуалів, богослужінь тощо. Зауважимо, що в цій статті не йдеться про право особи взагалі не сповідувати релігії. Хоча це можна пояснити тим, що в ній йдеться саме про *право*, а не про *обов'язок*. Отже, якщо будь-яка особа не буде мати бажання реалізовувати це право, вона, очевидно, реалізує інше – не мати релігійних переконань, тобто поділяти атеїстичні погляди.

Заслуговує уваги й ст. 29 Декларації. У ній констатовано: «При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві» [6]. Універсальний характер цієї статті дозволяє застосовувати її й по відношенню до релігійної свободи. Вона важлива, на наш погляд, тим, що чітко встановлює: обмеження прав і свобод можуть відбуватися тільки за умови наявності мети забезпечення інших прав та свобод.

Положення, спрямовані на захист свободи релігії, можна знайти в «Женевських конвенціях про захист жертв війни» [5]. Міжнародний комітет Червоного Хреста ініціював її прийняття ще в 1949 р. Відтоді «Женевські конвенції про захист жертв війни» є однією з найважливіших складових міжнародного гуманітарного права.

Конвенція про поводження з військовополоненими забороняє диференціацію людей за релігійними ознаками, якщо це робиться зі «злими намірами», це правило поширюється й на військовополонених (ст. 16). Різні питання, пов'язані з релігією, висвітлено в ст.ст. 34–37, зокрема такі:

- проведення заходів релігійного змісту;
- дотримання релігійних норм;
- відвідування служб;
- особливості перебування серед військових капеланів і священнослужителів та надання їм можливості відправлення культів.

У Конвенції релігійні утиски не тільки забороняються, але й міститься заклик поважно ставитися до релігійних поглядів тих, хто підпадає під її дію (ст. 27). Також цей документ установлював міжнародні стандарти ставлення до інтернованих осіб, зокрема їм надавалась можливість безперешкодного здійснення релігійних служб.

На думку автора статті, яка співпадає з поглядами багатьох інших дослідників [1, с. 351; 4, с. 20], найавторитетнішим джерелом для визначення системи міжнародних стандартів стосовно прав людини й релігійної свободи є прийнятий у 1966 р. Міжнародний білль про права людини. Його складовими є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Загальна декларація й Пакт про економічні, соціальні та культурні права. Найбільше уваги захисту релігійної свободи було приділено в Міжнародному пакті. Показовим уже є визнання ст. 4 цього документа неухильного дотримання свободи совісті,

складовою якої є релігійна свобода, усіма країнами-підписантами Пакту, навіть за умови надзвичайних ситуацій, коли «життя націй буде поставлено під загрозу».

Про неприпустимість дискримінації людини через її релігійні погляди йшлося в ст.ст. 2, 20, 24, 26. У ст. 8 стверджувалося право людини на альтернативну військовій службі саме через релігійні переконання, хоча із зауваженням, що конкретні деталі при обранні альтернативної служби мають вирішуватися з урахуванням особливостей національного законодавства кожної окремої країни. Ст. 27 гарантує право на власну релігію та здійснення обрядів національним та релігійним меншинам [14, с. 4].

У ст. 18 закріплювалося право на свободу віросповідання. Зміст цього права тлумачився аналогічно відповідним статтям Статуту ООН і Загальної декларації прав людини. Вибір релігійних переконань має бути цілком добровільним, без жодного примусу, що веде до обмеження свободи людини. Релігійна свобода може обмежуватися лише в законний спосіб за умови прямої загрози для суспільної безпеки, громадського порядку, моральних підвалин суспільства та коли вона веде до порушення чи обмеження прав і свобод інших людей [8].

У рамках європейського правового поля важливе значення має також Хартія основних прав і свобод. Гарантія дотримання релігійної свободи надається ст.ст. 15–16 цього документа. У них визнається, що кожна людина має право як на зміну власних релігійних поглядів, так і на те, щоб не сповідувати жодної релігії. Далі мало місце тлумачення змісту права на релігійну свободу та форм її здійснення. Звичайно, і в цьому документі йшлося про обмеження використання релігійної свободи. Це слід уважати цілком природним, тому що подібне в демократичному суспільстві необхідне для підтримання належного рівня суспільної безпеки, громадського порядку, захисту прав і свобод інших осіб [7, с. 4].

Ще однією важливою складовою міжнародних гуманітарних стандартів у цій сфері є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована в листопаді 1950 року. Нею (ст. 9) закріплено й право людини на релігійну свободу – вільну зміну релігійних поглядів, безперешкодне сповідання релігії в будь-яких формах, що не становлять небезпеки для суспільства. Що стосується обмежень, то їхня необхідність аргументувалася за аналогією з вищезгаданими документами.

Міжнародний гуманітарно-правовий стандарт норм стосовно неприпустимості дискримінації на релігійному підґрунті зафіксовано в Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігій або переконань (далі – Декларація), що була прийнята на Генеральній Асамблеї ООН 25 листопада 1981 року. Цінним цей документ є завдяки наявності в ньому чітко визначених дефініцій релігійної нетерпимості та дискримінації. Так, у ст. 2 зазначається: «нетерпимість і дискримінація на основі релігії або переконань означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження або перевагу, засновані на релігії або переконаннях, і мають на меті чи як наслідок знищення або применшення визнання, користування чи здійснення на основі рівності прав людини і основних свобод» [2]. Зважаючи на зміст цієї статті, можна зробити висновок, що міжнародні правові документи акцентують увагу на необхідності запобігання дискримінації в суспільстві, які можуть бути викликані релігійною належністю тієї чи іншої особи.

Але, про що власне свідчать звіти ООН за наступні роки, досягти на практиці повної релігійної толерантності не вдалося. Це стимулювало продовження розробки правових документів із більш ефективним механізмом примусу відносно дотримання зазначених норм [17]. На заваді цьому стає як наявність суперечностей між різними релігійними системами, так і відсутність достатньої політичної волі в державного керівництва провідних країн світу.

Водночас у Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставах релігії або переконань запроваджено міжнародні гуманітарні стандарти в цій сфері. Вони настільки вкоренилися в міжнародній практиці, що можуть змінюватися тільки за умови погодження зі всіма країнами-підписантами Декларації [19]. До таких

стандартів, наприклад, можна віднести заборону будь-якої релігійної дискримінації та навмисне знищення людей за релігійною ознакою [18]. Додатковим підтвердженням цього є офіційні заяви урядових представників із різних країн, які робилися з трибуни Організації Об'єднаних Націй. Їхню наявність можна розглядати як констатацію державних гарантій правового захисту свободи віросповідання. З цього приводу дослідник В. Конде запевняв, що права людини, зазначені в Загальній декларації, апіорі мають статус обов'язкових правових норм. Стосовно Міжнародного пакту про громадянські та політичні права він відзначав, що його положення стосовно захисту права на свободу релігії мають застосовувати й до тих держав, які не ратифікували цей документ [16].

У Комітеті ООН з прав людини неодноразово зверталися як до Декларації 1981 р., так і до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (далі – Пакт). У результаті вдалося схвалити Загальні зауваження [20, с. 282]. Їхнім головним здобутком слід уважати досить ретельний аналіз ст. 18 Пакту та висновок, що Декларацію про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставах релігії або переконань можна сприймати як елемент міжнародного звичаєвого права [13, с. 345].

Ураховуючи наведені аргументи, фахівці з питань міжнародно-правового захисту права на свободу совісті та віросповідання доводять, що Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставах релігії або переконань 1981 р. не лише має юридичну силу стосовно держав, які її підписали, але й те, що її норми повністю відповідають вимогам міжнародно-правового звичаю. Вона є утвердженням дійсного міжнародно-правового звичаю та доводить, що захист права на свободу віросповідання та заборона дискримінації на ґрунті релігії чи переконань є частиною звичаєвого права й таким чином поширюється на всю без винятку міжнародну спільноту [12, с. 180].

Крім того, Декларацію слід розглядати як квінтесенцію низки принципів стосовно свободи релігії, що були представлені в міжнародно-правових документах, які передували Декларації. Вона максимально деталізує права, пов'язані з дотриманням релігійної свободи, та вказує їхні можливі практичні вияви. Отже, цей документ виходить за межі індивідуалістичних підходів, що використовувалися під час складання згаданих вище Пактів. У цьому Декларація значно ближчою є до сучасних нормативно-правових актів, які регулюють дотримання релігійних прав людини в їхньому сукупному вимірі.

Не можна залишити поза увагою й зміст Підсумкового протоколу Віденської зустрічі 1989 р. представників держав – членів ОБСЄ. У ньому було перераховано цілу низку свобод, які можуть бути використані релігійними організаціями та окремими вірянами. Серед них: вільне відправлення культів; право на проведення релігійних зібрань у відведених для цього місцях; створення відповідних гуманітарних закладів; видання релігійної літератури та виготовлення предметів, необхідних для здійснення релігійних культів; порушення й висвітлення питань, пов'язаних з релігією. Особливо наголошувалося, що держави, які ратифікують Підсумковий протокол, мають докласти максимум зусиль для запобігання будь-яким проявам дискримінації, пов'язаним із релігійними поглядами своїх громадян, а також забезпечувати справжню рівність у відносинах між вірянами й невірними.

Наприкінці 1992 р. з'явилася Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Вона була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН. У документі вкотре підкреслювалося, що однією з головних цілей Організації Об'єднаних Націй є заохочення й виявлення поваги до прав людини та основних свобод усіх незалежно від раси, статі, мови або релігії [3, с. 214]. Так от, на найвищому міжнародному рівні було підтверджено, що протягом майже півстолітнього існування ООН не змінювала пріоритетів власної діяльності, і захист релігійної свободи залишався одним із них.

В одній з Рекомендацій ПАРЄ стосовно релігійного питання (1993 р.) зазначалося, що сучасна світова держава в будь-якому випадку не має права нав'язувати своїм грома-

дянам жодних зобов'язань релігійного характеру, натомість вона повинна максимально враховувати інтереси всіх визнаних законом релігійних спільнот і пом'якшувати відносини між ними в суспільстві [9, с. 69].

Нова гуманітарна ситуація в країнах Центральної та Східної Європи, що виникла на межі XX та XXI ст. у зв'язку з переходом від посттоталітарного етапу до суспільств, де головним пріоритетом стало дотримання базових громадянських свобод, притаманних розвинутій демократії, вимагала й нових міжнародно-правових документів стосовно релігійної свободи. У цьому контексті варто виокремити рекомендацію Парламентської асамблеї Ради Європи від 24 квітня 2002 року «Релігія та зміни в Центральній і Східній Європі». У рекомендації акцент робився на необхідності підтримання гармонійних відносин між церквою та державою, що має стати вагомою складовою забезпечення дотримання права громадян на релігійну свободу й захисту окремих осіб і громад від будь-яких форм релігійного переслідування [10, с. 223]. У резолюції також містилися застереження щодо можливої політизації церковно-релігійного життя, що, до речі, залишається надзвичайно актуальним в умовах сучасної України. Крім того, у документі вказувалося на неприпустимість втручання з боку держави в питання догм церковного будівництва й канонічного права.

Треба чітко усвідомлювати, що міжнародні гуманітарні стандарти не передбачають безмежної релігійної свободи. Якщо релігія суперечить іншим фундаментальним правам людини, вона не може бути легітимізована в суспільстві. Але навіть у цьому випадку це має бути зроблено з дотриманням законності. Зокрема про це йдеться в Рекомендаціях ПАРЄ, ухвалених у червні 2007 р. «Святотатство, релігійні образи та ворожі висловлювання на адресу осіб у зв'язку з їхньою релігією» [4, с. 21].

Як зазначалося вище, крім універсального, існує й регіональний рівень правового захисту прав людини та релігійної свободи. Станом на 2018 р. норми, які захищали б релігійну свободу, представлені в нормативно-правових документах абсолютної більшості країн з усіх континентів нашої планети, тобто вони набули поширення в планетарному масштабі. Проте найбільш досконало права людини загалом, зокрема право на релігійну свободу, захищені на європейському континенті. І насамперед це стало можливим завдяки діяльності такої організації, як Рада Європи. Саме вона стала ініціатором прийняття в 1950 р. Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Навіть якщо порівнювати із загальносвітовими гуманітарними стандартами, саме в Європі право на свободу релігії отримало більш повне врегулювання на законодавчому рівні.

Висновок. На сучасному етапі міжнародно-правові норми захисту прав на релігійну свободу й найперше ті з них, що мають універсальний характер, формують мінімальний міжнародний стандарт з метою забезпечення ефективного захисту названого права. Ці норми вже сприймаються як невід'ємна складова прав людини. Вони є певним базовим елементом, без якого важко уявити сучасні міжнародні гуманітарні стандарти. Релігійна свобода не є чимось незмінним, її зміст підлягає уточненням, розширенням уже визнаних стандартів. Існує, як було сказано раніше, цілий комплекс міжнародно-правових органів, на яких покладена місія її пристосування до актуальних реалій життя світового співтовариства.

Релігійна свобода є одним із фундаментальних міжнародних гуманітарних стандартів у сфері прав людини. Це, як було зазначено вище, знайшло своє відображення в цілій низці міжнародних декларацій, пактів, конвенцій тощо. Однак переважно відсутній механізм їхньої ефективної реалізації, що зберігає на високому рівні релігійну дискримінацію, особливо в країнах «третього світу», а це, на наше переконання, не може не викликати занепокоєння. Безумовно, є потреба в подальшому удосконаленні національних законодавств, що особливо актуально в процесі світових екуменічних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Бедь В. Міжнародно-правове закріплення свободи совісті. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 349–353.
2. Декларация о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии или убеждений от 25.11.1981 URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/relintol.shtml (дата звернення: 05.04.2019).
3. Декларация про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. *Релігійна свобода і права людини*. Львів : Свічадо, 2004. Т. 3. Місія і прозелітизм. С. 214–215.
4. Єрмакова Г. С. Релігійний фактор і його вплив на закріплення релігійних прав і свобод людини в правовому полі Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2016. № 22. С. 19–23.
5. Женевские конвенции: основа международного гуманитарного права. URL : <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/genevaconventions.htm> (дата звернення: 09.04.2019).
6. Загальна декларація прав людини. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 12.04.2019).
7. Колодний А. Свобода совісті в міжнародних правових гарантіях. *Релігійна панорама: інформаційно-аналітичний журнал*. Київ, 2006. С. 3–12.
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043/ (дата звернення: 15.04.2019).
9. Права людини в Україні. *Інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини*. Вип. 15. Київ. – Харків, 1996. 84 с.
10. Релігія та зміни у Центральній та Східній Європі. Рекомендація ПАРЄ 1556 від 24 квітня 2002 року. *Релігійна свобода і права людини*. Львів : Свічадо, 2004. Т. 3. Місія і прозелітизм. С. 223–224.
11. Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання міжнародних стандартів з прав людини та основних свобод. Харків : Центр правових та політичних досліджень «Сім», 2005. 92 с.
12. Сорокун В. Захист права на свободу віросповідання та заборона дискримінації на ґрунті релігії як норма міжнародного звичаєвого права. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 16. Харків : Право, 2008. С. 169–181.
13. Тарахонич Т. Правове регулювання: теоретичні аспекти. *Правова держава : щорічник наукових праць*. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 12. Київ, 2001. С. 343–347.
14. Ткаченко Є. Право на свободу віросповідання: судовий захист та деякі проблеми реалізації. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2. С. 1–18.
15. Ярмол Л. Свобода віросповідання людини: юридичне забезпечення в Україні : дис... канд. юр. наук. Львів, 2002. 223 с.
16. Conde H. V. Protection of religious freedoms under International Humanitarian Law and International Human Rights Law in times of armed conflict. *Journal of International Law & Policy*. 1999. № 1. P. 103–122.
17. Dickson B. The untied nations and freedom of religion. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1995. Vol. 44. № 2. P. 327–357.
18. Lerner N. Religious human rights under the United Nations. *Religious human rights in global perspectives : legal perspectives*. London, 1996. P. 79–134.
19. Lerner N. The nature and minimum standards of freedom of religion or belief URL : <http://www.law2.byu.edu/lawreview/archives/2000/3/ler5.pdf> (дата звернення: 25.04.2019).
20. Taylor P. Freedom of religion : UN and European human rights : law and practice. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 436 p.

Пайда Юрий Юрьевич,
кандидат юридических наук, доцент
(Каменец-Подольский налоговый институт,
г. Каменец-Подольский)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6424-6419>

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И РЕЛИГИОЗНАЯ СВОБОДА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ГУМАНИТАРНЫХ СТАНДАРТОВ

В статье совершена попытка определить место религиозной свободы в системе международных гуманитарных стандартов и правовые механизмы их соблюдения. Были проанализированы соответствующие положения основных международно-правовых документов, в частности Устава ООН, Общей декларации прав человека, Декларации о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии и др. Сделан вывод, что религиозная свобода является одним из фундаментальных международных гуманитарных стандартов в сфере прав человека; в большинстве случаев (что не может не вызывать тревогу) отсутствует механизм их эффективной реализации, что сохраняет на высоком уровне религиозную дискриминацию, особенно в странах «третьего мира». Это, в свою очередь, требует дальнейшего усовершенствования национальных законодательств, что особенно актуально в процессе мировых экуменических тенденций.

Ключевые слова: религиозная свобода; гуманитарные стандарты; международное право; права человека; ООН; Совет Европы.

Paida YuriyYuriyovych,
PhD in Law, Associate Professor
(Kamyanets-Podilsky tax institute, Kamyanets-Podilsky)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6424-6419>

HUMAN RIGHTS AND RELIGIOUS FREEDOMS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN STANDARDS

At present, international legal norms protecting the rights to religious freedom, especially of a universal nature, form a minimum international standard in order to promote the effective protection of this right. These norms are considered an integral part of human rights. They are a basic element, without which it is difficult to imagine contemporary international humanitarian standards. Religious freedom is not something unchanged; its content is subject to clarification, expansion of recognized standards. There is a complex of international legal bodies that have a mission of adapting it to the actual realities of life of the world community. The article attempts to establish the place occupied by religious freedom in the system of international humanitarian standards and find out the legal mechanisms for adhering to these standards. The article deals with the assessment of the achievements of foreign scholars in proving the fact that the right to freedom of religion and the prohibition of any person's discrimination based on religious beliefs should acquire the status of universally accepted norms of international humanitarian standards that are obligatory for all countries of the world, despite which religion the majority of the population exercises. Relevant provisions of the main international legal instruments, such as the UN Charter, the Universal Declaration of Human Rights, the Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and Discrimination Based on Religion or Belief, are analyzed. It is concluded that religious freedom is one of the fundamental international humanitarian standards in the field of human rights. However, in most cases there is no mechanism for their effective implementation, which maintains a high level of religious discrimination, especially in the Third World countries. This, in turn, requires further improvement of the national legislation, which is especially urgent in the process of world ecumenical tendencies.

Key words: religious freedom; humanitarian standards; international law; human rights; UN; Council of Europe.

Надійшла до редколегії 04.06.2019